

**Beslut om skyddsföreskrifter och utvidgning av byggnads-
minnesförklaring av Tumba bruk, fastigheten Tumba 7:112,
Botkyrka socken, Botkyrka kommun**

BESLUT

Länsstyrelsen fastställer och utökar med stöd av 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. gällande byggnadsminnesförklaring av Tumba bruk, med följande skyddsföreskrifter:

SKYDDSFÖRESKRIFTER

Byggnader (se bilaga 1: situationsplan)

- 1. Bostadshus från 1850-talet och senare: Hus 1- 4, Hus 6, Hus 8, Hus 10-11, Hus 13, Hus 28-29, Hus 37, Hus 39 – 45, Hus 47-48 och Hus 50-52**

Byggnaderna får inte rivras eller flyttas. Byggnaderna får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Ändring av byggnadernas rumsindelning eller andra åtgärder som innebär ingrepp i bärande stomme får inte göras.

Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

17.12.2001

Dnr
2031-00-47297

2. Uthus: Hus 7, Hus 9, Hus 15, Hus 19, Hus 26, Hus 36, Hus 38, Hus 46, Hus 49 och Hus 55-56

Byggnaderna får inte rivas eller flyttas. Byggnaderna får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

3. Uthus: Hus 30-32

Byggnaderna får inte rivas eller flyttas.

Länsstyrelsen erinrar om 3 kap 12-13 §§, plan- och bygglagen (1987:10) som föreskriver visst underhåll.

4. "Kölnan": Hus 12

Byggnaden får inte rivas eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Ändring av byggnadens rumsindelning eller andra åtgärder som innebär ingrepp i bärande stomme får inte göras.

Fast inredning såsom exempelvis golv, tak, lister, paneler, dörrar, dörr- och fönsterfoder samt eldstäder får inte borttagas eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

5. Paviljong: Hus 14

Byggnaden får inte rivas eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

17.12.2001

Dnr
2031-00-47297

6. F.d. stall: Hus 16

Byggnaden får inte rivas eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

7. Större ekonomibyggnader: Hus 17 och Hus 54

Byggnaderna får inte rivas eller flyttas. Byggnaderna får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

8. F.d. spannmålmagasin: Hus 18

Byggnaden får inte rivas eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Ändring av byggnadernas rumsindelning eller andra åtgärder som innebär ingrepp i bärande stomme får inte göras.

Fast inredning såsom exempelvis golv, tak, lister, paneler, dörrar samt dörr- och fönsterfoder får inte borttagas eller på annat sätt förändras. Befintliga ytskikt får ej borttagas, övermålas eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

9. Komplementbyggnader, f.d. spruthus och f.d. tvättstuga: Hus 20 och Hus 27

Byggnaderna får inte rivas eller flyttas. Byggnaderna får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

17.12.2001

Dnr
2031-00-47297

Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

10. "Klockhuset": Hus 21

Byggnaden får inte rivas eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Klocktornets fasta inredning, inklusive polhemsuret, får ej borttagas eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

11. Vaktkur: Hus 22

Byggnaden får inte rivas eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

12. "Förvaltningsbyggnaden": Hus 23

Byggnaden får inte rivas eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Ändring av byggnadernas rumsindelning eller andra åtgärder som innebär ingrepp i bärande stomme får inte göras.

Fast inredning från 17- och 1800-tal såsom exempelvis golv, tak, lister, paneler, dörrar, dörr- och fönsterfoder samt eldstäder får inte borttagas eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

17.12.2001

Dnr
2031-00-47297

13. Trädgårdshus: Hus 24

Byggnaden får inte rivras eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Den utsmyckning av huggen sten som finns i anslutning till huset får ej borttagas eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

14. "Stora stenhuset": Hus 25

Byggnaden får inte rivras eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.

Ändring av byggnadens rumsindelning eller andra åtgärder som innebär ingrepp i bärande stomme får inte göras.

I högtidssalen får fast inredning från 1800-talet såsom exempelvis golv, tak, lister, paneler, dörrar, dörr- och fönsterfoder samt eldstäder inte borttagas eller på annat sätt förändras. Väggarnas ytskikt får inte övermålas eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

15. Mangårdsbyggnad, Lill-Tumba: Hus 53

Byggnaden får inte rivras eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

16. "Lumphuset": Hus 58

Byggnaden får inte rivras eller flyttas. Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras

Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

17. Produktionsbyggnad: Hus 59

Byggnaden får inte rivas eller flyttas. Byggnadens utvändiga norrfasad får inte byggas om eller på annat sätt förändras.

Byggnaden skall, till berörda delar, underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt och med sådana metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Skyddsområdet (se bilaga 2: skyddsområdets gräns)

1. Skyddsområdet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras utan samråd med länsstyrelsen.
2. Fasta anläggningar inom skyddsområdet såsom exempelvis odlingsterasser, husgrunder, jordkällare, fontäner och den stenlagda kanalen får ej borttagas eller på annat sätt förändras.
3. Allén får ej borttagas eller på annat sätt förändras. Allén skall underhållas på ett sådant sätt att dess fortbestånd säkras.
4. Skyddsområdet som helhet skall vårdas och underhållas på ett sådant sätt att dess eller byggnadernas karaktär inte förvanskas. Trädförnyelse räknas som underhåll och är därför ej tillståndspliktigt.

MOTIVERING

Tumba bruk är sedan 1963 byggnadsminne men har hittills saknat skyddsföreskrifter. Detta beslut innehåller sådana skyddsföreskrifter. Beslutet är också, till rumslig omfattning, en utvidgning av tidigare byggnadsminnesförklaring vilket motiveras av anläggningens stora kulturhistoriska värde.

HISTORIK

Riksbankens pappersbruk anlades 1755 på gården Övre Tumba i Botkyrka socken, i anslutning till Tumbaån. Redan dessförinnan hade en rad verksamheter i form av kvarnar, en klädesvalk m.m. funnits på platsen.

Anledningen till att Riksbanken, eller Rikets Ständers Bank, anlade ett pappersbruk var de omfattande problem man hade med förfälskade sedlar. Tidigare hade sedelpapperet importerats vilket gjorde att även mindre nogräknade personer kunde få tag i råmaterial för sedeltryckning. Lösningen på problemet var att tillverka ett papper, i egen regi, som inte kunde efterapas.

De första försöken med papperstillverkning på Tumba bruk visade snart att den kompetens som behövdes inte fanns inom landets gränser. Peter Momma, som var brukets andre bankokommissarie (verkställande chef), anställdes för att rätta till problemen. Under hans ledning värvades flera kunniga pappersarbetare från Holland under äventyrliga former. Alla holländarna tillhörde familjen Mulder och deras kunskaper kom att betyda oerhört mycket för brukets tidiga utveckling.

Under 1800-talets första hälft startade tillverkning av handformat lamellerat sedelpapper på Tumba bruk och det är vid denna tid som de svenska sedlarna får det utseende som vi idag förknippar med sedlar. Under den senare hälften av 1800-talet fortsatte den tekniska utvecklingen i allt snabbare takt och tillverkningen blev mer storskalig och mekaniserad.

Den stora förändring av brukets produktion under 1900-talet kom 1938-39 då den första pappersmaskinen installerades och bruket gick från att vara handpappersbruk till maskinpappersbruk. Under de nästan 250 år som Tumba bruk funnits har man behållit den ursprungliga lokaliseringen. Det har inneburit att en särpräglad bruksbebyggelse vuxit fram. Bebyggelsens utveckling kan följas i arkivmaterial och på historiska kartor. Den äldsta byggnaden på Tumba bruk är förvaltarbostaden från 1760. 1700-talets struktur med den allékantade bruksgatan och bebyggelsens lokalisering utefter denna är förvånansvärt intakt. Den gamla kölnan och Klockhuset är

17.12.2001

Dnr
2031-00-47297

andra exempel på byggnader som står kvar från brukets tidigaste bebyggelsefas.

De äldsta bevarade fabriksbyggnaderna är uppförda på 1800-talet. Det som idag kallas Lumphuset byggdes 1833 och utgjorde då brukets dominerande verkbyggnad. Under 1800-talets första hälft uppfördes också Stora stenhuset efter Gjörwells ritningar.

Under det sena 1800-talet började ett omfattande bostadsbyggnadsprogram som kom att fortsätta under 1900-talet då ökade krav kunde ställas på bostadsstandarden.

Sammantaget har bebyggelseutvecklingen på Tumba bruk resulterat i att en unik kulturmiljö växt fram. Den är i princip oförändrad sedan 1950-talet och berättar historien om Tumba bruk under nästan 250 år.

ÄRENDETS BAKGRUND OCH HANDLÄGGNING

Tumba pappersbruk förklarades av regeringen den 6 juni 1962 för statligt byggnadsminne. 1963 övertogs den statliga fastigheten av Tumba Bruk AB. Enligt 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. blev Tumba bruk därmed byggnadsminne. Anläggningen omfattades tidigare av skydd enligt förordningen om statliga byggnadsminnen (1988:1229), men saknade skyddsföreskrifter.

Efter underhandsdiskussioner med företrädare för Tumba Bruk AB har Länsstyrelsen den 10 december 2001 upprättat förslag till skyddsföreskrifter för en utvidgad byggnadsminnesförklaring av bruksbebyggelsen.

Dessa har godkänts av Tumba Bruk AB den 13 december 2001.

Botkyrka kommun har den 14 december 2001 tillstyrkt den utökade byggnadsminnesförklaringen av Tumba bruk.

UPPLYSNINGAR

Länsstyrelsen lämnar utan kostnad för ägaren råd och anvisningar i fråga om vård och underhåll av anläggningen.

17.12.2001

Dnr
2031-00-47297

Länsstyrelsen får vidare framhålla att om det finns särskilda skäl, får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsföreskrifterna.

Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder förändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Detta beslut kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (Länsrätten i Stockholms län) enligt anvisningar på bilaga.

Beslut i detta ärende har fattats av länsöverdirektör Bo Hansson. I beslutet har även deltagit länsassessor Göran Bjarme, länsantikvarie Ann-Charlotte Backlund, förste antikvarie Carl-Henrik Ankarberg samt antikvarie Fredrik Linder, föredragande.

Bo Hansson

Fredrik Linder

Kopia till:

- Akten (med lagakraftsbevis)
- Kulturmiljöenheten (med lagakraftsbevis)
- Riksantikvarieämbetet
- Stockholms läns museum
- Byggnadsnämnden i Botkyrka (med lagakraftsbevis)